

enarratione præteritorum, id est, quæ jam olim fecissent, urget. PRIORA, quæ FUERUNT, NUNTIATE. Ad verb. *priora, aliquid ecce nuntiate*; id est, *quidquam eorum quæ præcesserunt, coram nunc narrate nobis*. ER FONEMUS COR NOSTRUM. Sic omnino habent Hebræa; de quo supra v. 20. ET SCIEMUS NOVISSIMA BOREM. Si quidquam, quæ olim fecerint, nobis annuntiaveritis, inde ratiocinantes, quenam futura deinde quoque sint intelligemus. Eorum in Hebræo est pronomen femininum, et ad deos referri non potest, sed pro neutro accipiendum est, q. d. : Ex his quæ Deus cum patribus nostris operatus est licet conjectari quem finem illæ res habituræ quoque sint (ut in superioribus exposuimus) tanquam ex umbris veritates; ita si quæ priorum nobis annuntiaveritis quæ dii vestri operati sint, colligere aliquâ ratione poterimus earum rerum exitum, atque finem aliquâ ex parte intelligemus. ER QUÆ VENTURA SUNT. Particulam o, ut disjunctivam (sicut Levit. 1 : *de turturibus vel de pullis columbæ*) hic libenter accipio; et non tam venturâ quàm venientia interpretor vocem *habaoth*, id est, *instantia, et quæ jam à tergo instant*; q. d. : Si neque futura prædicere neque præterita enarrare possunt, saltem vel quæ jam veniunt, quæ vel mediocriter prudens vir prædicere aut annuntiare posset, nos percipere faciant.

VERS. 25. — ANNUNTIATE, etc. Iterum repetit utrumque membrum, urgetque ut ex altero istorum capite ostendat se esse deos : *Vel quæ postmodum futura sunt nuntiate, vel quidquam boni aut mali facite, ut actiamus vos esse deos*. ET LOQUAMUR. Potest esse sensus : *Et versis vultibus ad nos mutuo pariter rem examinabimus, atque tractabimus quoniam honore digni sitis, etc.*

VERS. 24. — ECCE VOS, etc. Obmutescitibus tam idolis quàm ipsorum cultoribus, concludit ipse Deus summâ cum detestatione atque contemptu; q. d. : *Quid urgeo ? quid immoror ? Ecce multò minus quam nihilum estis. Et tantum abest ut aliquid boni aut mali facere possitis, ut opera vestra inania et nulla prorsus sint, et minus habeant ponderis quàm sibilus quidam, etc.* Vulgatus præpositionem *mem* pro à vel ex accepti, ut sæpè solet. *Esse autem ex nihilo hoc loco est esse fictitious deos, neque ab aliqua veritate ortum habuisse, sed inani et stultâ imaginatione quorundam hominum, quos nomine abominationis statim notat*. Possimus autem *mem* pro particulâ comparationis sumere; et sensus erit quem jam apposui.

VERS. 25. — SUSCITAVI. Videtur esse conclusio prædictorum, cum quâdam illorum capitum duorum repetitione; q. d. : *Me ergo pro Deo colere debet totus orbis, qui quæ præcesserunt feci; quæ videlicet jam audistis, nempe quid vocaberim ab oriente, videlicet à Chaldaë, Abrahamam; et deinde ab Aram, quæ ad septentrionem sita est. De quo, cum esset mei nominis cultor, et me solum pro Deo coleret, et ipse per se et posteros suos reges conculcavit quasi lutum, nemo dubitare potest an id virtutè meâ fecerit. Alterum autem caput, de futurorum eventu, repetit v. 27. Atque hunc puto germanum hujus loci sensum. VOCABIT NOMEN MEUM. Ad verb., *vocabit in nomine meo*; id est,*

*invocabit nomen meum; vel vocabitur in nomine meo, id est, me colet, vel mei cultor appellabitur; et est futurum pro præterito. ANDUCET (vel imadet); magistratus, seganin significat *magnates in magistratu*; sicut et Berosus scribit significare illos qui magni sunt, et pontificatu funguntur. Quam facili autem negotio et Abraham quatuor reges et Israelite plurimos conculcaverint, notum satis est S. historiâ est.*

VERS. 26. — QUIS ANNUNTIAVIT. *Quis ex vobis, ô dii, harum rerum seriè prius cognovit aut prædixit? dicite supple, ut sciamus quisnam vestrum sit. Et à principio. Idem repetit : Et dicite quis antea isthæc prædixerit, et eum justum pronuntiabimus, id est, laudabimus, et ejus laudes decantabimus. Justificare enim quemquam in sacris litteris interdum est idem quod laudibus celebrare; nam justorum tantum laus est, et justî tantum sunt digni laude. Vel potius hic justum pronuntiare est pro absolvere et sententiam pro ipso ferre. Superiis enim deos et deorum cultores quasi in judicium vocaverat. Si quis, inquit, vestrum est qui præterita ante quàm evenirent prædixerit, dicite quis sit, et victor ex judicio prodibit, palmanque referet; neque erit cur deinceps dicamus quòd non sit Deus; imò ab hæc labe immunis pro Deo deinceps habebitur. Sed non est, etc. Optimè reddidit Vulgatus sensum : Sed frustra expectamus; non est quisquam qui annuntiet; nemo est qui audire faciat; neque est qui vel vos mussitantes audiat, aut aliquid verbum ex ore vestro percipiat.*

VERS. 27. — PRIMUS, etc. Verbum dicit, supplevit Vulgatus. Ad verb. sic habent Hebræa : *Primus Sioni, ecce, ecce ipsi, id est, adsunt, q. d. : Nec præterita fuit qui annuntiaret ante quàm venirent, neque futura. Ego primus omnium Sioni dico : Ecce, ecce adsunt, nempe qui ea quæ futura sunt tibi annuntient; et ego primus omnium sum qui ipsi Jerosolymæ dabo qui facta annuntiet. Ponitur enim sing. mebasser, pro plur.*

Non solum potens sum futura prædicere, sed facio ut homines ea prævideant et annuntient. Nam de redemptibus à captivitate, ut quidam interpretantur, nimis alienum est. Illud ergo adsum, quod in vulgatis biblis legitur, in tertiam personam adsunt est mutandum; et ita in commentariis Hieronymus interpretatur et legit. Intelligit autem prophetas, quos Dominus semper Israelitis dedit, qui de futuris eos admonebant ac certiores faciebant, præsertim autem ipsum Isaiam prophetam, quem fortè hoc loco Dominus Evangelistam appellat, qui deinceps plurima de regno Christi annuntiat. Est autem Christus ex semine illius justî quem ab oriente suscitavit Dominus. Atque ita manifestum apparet his verbis prophetam sibi viam munisse ad sequentes de Christo prophetias.

VERS. 28. — ET VIDI. Ego Isaias, an me hæc pro Domino proponente vellet quisquam suorum deorum divinitatem ostendere; et si non primo loco, saltem secundo post Deum nostrum vellet quisquam futura prædicere. ER NON VIR, id est, nemo affuit. NEQUE EX ISTIS. Heb., *et ex illis, id est, non consiliarius*; id est, et vidi an illis esset quisquam qui consularet eum;

altero quidam factio opus esset. Quorum silentium cum animadvertenter, interrogavi eos an haberent quid dicerent, et non reddiderunt ullum responsum. Est enim repetenda negatio more Hebræo. Quare Vulgatus mutatâ orationis formâ sensum doctè et eleganter expressit.

VERS. 29. — OMNES INJUSTI. Vox *aren*, de quâ jam sæpius dictum est, non *injustitiam* propriè notat, sed *innatam illam concupiscentiam atque vim, omnis injustitiæ caput atque originem*; deinde etiam et quidquid *innare* et *noxiu* est notat; ideòque de idolis sæpè

CAPUT XLII.

1. Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea; dedi Spiritum meum super eum; judicium gentibus proferet.

2. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.

3. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet; in veritate educet judicium.

4. Non erit tristis, neque turbulentus, domum ponat in terrâ judicium; et legem ejus insule expectabunt.

5. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos, et extendens eos; firmans terram, et quæ germinant ex ea; dans statum populo qui est super eam, et spiritum calcantibus eam.

6. Ego Dominus vocavi te in justitiâ, et apprehendi manum tuam, et servavi te; et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium :

7. Ut aperires oculos cæcorum et educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.

8. Ego Dominus, hoc est nomen meum : gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus.

9. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt; nova quæ ego annuntio : antequàm oriantur, audita vobis faciam.

10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ; qui descenditis in mare, et plenitudo ejus; insule, habitores earum.

11. Sublevetur desertum, et civitates ejus; in domibus habitabit Cedar; laudate, habitatores Petre; de vertice montium clamabunt.

12. Ponent Domino gloriam, et laudem ejus in insulis nuntiabunt.

13. Dominus sicut fortis egredietur; sicut vir præliator suscitabit zelum; vociferabitur, et clamabit; super inimicos suos confortabitur.

14. Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parvulus loquar; dissipabo, et absorbebo simul.

15. Desertas faciam montes et colles, et omne gramen eorum exsiccabo, et ponam flumina in insulis, et stagna arefaciam.

16. Et duæm cæcos in viam quam nesciunt, et in semitis quas ignoraverunt, ambulare eos faciam; ponam tenebras coram eis in lucem, et prava in recta; hæc verba feci eis, et non dereliqui eos.

dicitur. Dicit ergo omnes gentium deos esse meram hominum concupiscentiam, et absque ullâ ratione inventos; sed solâ stultâ quâdam concupiscentiâ voluisse singulos numina sua habere, sibi que propitiâ; quare unusquisque sibi deos finxit. VANA OPERA EORUM, vel nihilum. Nihil enim prorsus agunt. Ipsa quoque simulacra sunt *fastidia* quidam ventus et inane sunt, id est, res nullius momenti, etc. Omissis ergo ipsis, transit ad res solidas et admiranda opera, quæ Spiritu Dei plenus propheta prævidebat facturum Dominum futuris temporibus.

CHAPITRE XLII.

1. Voici mon serviteur; je le soutiendrai; mon âme dans lequel mon âme a mis toute son affection. Je rendrai mon esprit sur lui; et j'annoncera la justice aux nations.

2. Il ne criera point; et il n'aura point égard à la personne, et on n'entendra point sa voix dans les rues.

3. Il ne brisera point le roseau cassé; et il n'éteindra point la mèche qui fume encore; il rendra justice selon la vérité.

4. Il ne sera point triste ni précipité, jusqu'à ce qu'il ait établi la justice sur la terre; et les nations attendront sa loi.

5. Voici ce que dit le Seigneur Dieu, qui a créé les cieux et qui les a étendus, qui a affirmé la terre et ses produits; qui donne le souffle au peuple qui la remplit, et la vie à ceux qui la foulent :

6. Je suis le Seigneur qui vous ai appelé dans la justice, qui vous ai pris par la main et vous ai conservé, qui vous ai établi pour être l'alliance du peuple et la lumière des nations,

7. Pour que vous ouvriez les yeux des aveugles, pour tirer des fers ceux qui étaient enchaînés, et pour faire sortir de prison ceux qui étaient assis dans les ténèbres.

8. Je suis le Seigneur, c'est là mon nom. Je ne donnerai point ma gloire à un autre, ni les hommages qui me sont dus à des idoles.

9. Mes premières prédictions sont déjà accomplies. J'en fais encore de nouvelles, et je vous découvre l'avenir avant qu'il arrive.

10. Chantez au Seigneur un cantique nouveau; publiez ses louanges d'un bout de la terre à l'autre, vous qui allez sur la mer et sur toute l'étendue de ses eaux; vous, îles, et vous tous qui les habitez.

11. Que le désert et toutes ses villes élèvent leurs voix; Cedar habitera dans des palais. Habitans des rochers, louez le Seigneur; jetez de grands cris du haut des montagnes.

12. Ils publieront la gloire du Seigneur; ils annonceront ses louanges dans les îles.

13. Le Seigneur sortira comme un guerrier invincible; il excitera sa colère, comme un homme qui marche au combat; il haussera sa voix; il jettera des cris; il se rendra le maître de ses ennemis.

14. Je me suis tu jusqu'à cette heure; je suis demeuré dans le silence, j'ai été dans la retenue; mais maintenant je me ferai entendre comme une femme dans l'enfantement; je détruirai tout; j'abîmerai tout à la fois.

15. Je rendrai désertes les montagnes et les collines; j'en ferai mourir jusqu'aux moindres herbes; je convertirai les fleuves en îles, et je sécherai les étangs.

16. Je conduirai les aveugles dans une voie qui leur était inconnue, et je les ferai marcher dans des sentiers que jusqu'alors ils avaient ignorés; je ferai que les ténèbres devant eux se changeront en lumière, et que les chemins tortus seront redressés; je ferai ces merveilles en leur faveur; et je ne les abandonnerai point.

17. *Conversi sunt retrorsum* : confundantur confusione qui confidunt in sculpili, qui dicunt conflati : Vos dii nostri.

18. *Surdi, audite ; et caeci, intuemini ad videndum.*

19. *Quis caecus, nisi servus meus ? et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi ? Quis caecus, nisi qui renundavit tibi ? et quis caecus, nisi servus Domini ?*

20. *Qui vides multa, nonne custodies ? qui apertas habes aures, nonne audies ?*

21. *Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, et magnificaret legem, et extolleret.*

22. *Ipe autem populus direptus, et vastatus ; laqueus juvenum omnes, et in domibus carcerum absconditi sunt ; facti sunt in rapinam, nec est qui eruat ; in direptionem, nec est qui dicat : Redde.*

23. *Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat et auscultet futura ?*

24. *Quis dedit in direptionem Jacob, et Israel vastantibus ? Nonne Dominus ipse, cui peccavimus ? Et noluerunt in vis ejus ambulare ; et non audierunt legem ejus.*

25. *Et effudit super eum indignationem furoris sui, et forte bellum ; et combussit eum in circuitu, et non cognovit ; et succendit eum, et non intellexit.*

VERS. 1. — *ECCE SERVUS MEUS.* Evangelista manifeste hæc de Christo interpretatur ; non est ergo cur aliam expositionem queramus. Neque mirum quod eum *servum* vocet Dominus ; nam *formam servi accepit et similitudinem carnis peccati*, ut loquitur Paulus. Adde quod hoc nomen Hebræis *ebed* non semper ad *servitutem servorum* refertur, sed ad *cultum et venerationem*. Quis autem sic coluit Deum ut Christus Dominus ? *Ego honorifico Patrem meum*, etc. SUSCIPIAM EUM. Verbum propriè significat *sustinere* rem aut personam *ne cadat aut pereat* ; Exod. 17 : *Aaron et Hur sustinuerunt in manibus ejus* ; et supra 35 : *Sustinendo in munere*, etc. Manu autem tenere quemquam aut sustentare suo sustinere est amoris et studii. ELECTUS MEUS. Licet nomen *electionem* propriè notet Hebræis, sæpe tamen est castrense. Nam juvenes ad bellum eliguntur. Erat autem electus in ducem et imperatorem exercitûs militie spiritualis, quam insituebat in terrâ. Nisi malis *electionem* hanc ad amorem referre, ut sequentia insinuant. COMPLACUIT SIBI, sive *bonam habuit voluntatem*. Illud autem IN ILLO, doctè repetitum Vulgatus ex membro superiori ; nam similem constructionem sortiuntur duo illa verba Hebræis, *sustineo et complacere*. Eisdem penè verbis usus est Pater celestis, quando baptizato Jesu et orante intonuit : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit, in quo habeo dilectionem*. DEDI SPIRITUM MEUM SUPER EUM. Sic ad verbum habent Hebræi, id est, afflavi eum Spiritu meo. Phrasis autem Hebræa vim et impetum notat. Plenus enim fuit Spiritu Domini homo ille Jesus, et de plenitudine ejus nos omnes accepimus. PROMERET. *Promerit*, *promulgabit*, id est, jus dicit. Estque regni seu imperatorie potestatis periphrasis. Per

17. *Ceux qui mettent leur confiance dans des images taillées retourneront en arrière ; ils seront convertis de confusion, eux qui disent à des images de fonte : Vous êtes nos dieux.*

18. *Entendez, sourds ; aveugles, ouvrez les yeux et voyez.*

19. *Qui est l'aveugle, sinon Israël mon serviteur ? Qui est le sourd, sinon celui à qui j'ai envoyé mes prophètes ? Qui est l'aveugle, sinon celui qui a été vendu ? Qui est l'aveugle, sinon le serviteur du Seigneur ?*

20. *Vous qui voyez tant de choses, n'observerez-vous donc point ? Vous qui avez les oreilles ouvertes, n'entendez-vous point ?*

21. *Le Seigneur a voulu le sanctifier, pour rendre sa loi célèbre, et pour en relever la grandeur.*

22. *Dependant mon peuple est pillé et ruiné ; ils ont été pris dans les filets des jeunesses ; ils ont été tenus cachés au fond des prisons, ils ont été emmenés captifs, sans que personne soit venu les délivrer ; ils ont été exposés au pillage, sans que personne ait dit : Redde.*

23. *Qui est celui d'entre vous qui écoute ceci, qui s'y rende attentif, et qui croie les choses futures ?*

24. *Qui a livré Jacob en proie à ses ennemis, et Israël au ravage ? N'est-ce pas le Seigneur même que nous avons offensé, parce qu'on n'a pas voulu marcher dans ses voies, ni obéir à sa loi ?*

25. *C'est pourquoi il a répandu sur lui son indignation et sa fureur : il lui a envoyé une forte guerre ; il a allumé un feu autour de lui, sans qu'il le sût ; il l'a brûlé dans ses flammes, sans qu'il le comprit.*

COMMENTARIUM.

Evangelium autem *judicium* exercitûs Dei Filii. Adde quod et in Ecclesiâ per ministros suos jus etiam dicit. Et cum principes ipsi Christo nomen dederint, *judicia* ut par est exercere, causas justè judicare, justè jus reddere non se existimabant nisi priùs legem Christi consulerint.

VERS. 2. — *NEQUE ACCIPIET PERSONAM.* Verbum *nata, levavit*, rarè sine nomine construitur. Quando autem cum nomine *faciò* seu *multis* seu *personæ* construitur, significat vitium illud quod *acceptatio personarum* vulgò dicitur, in *judicio* videlicet, cum ommissa ratione rei, quæ extrinseca sunt considerantur, et extrinsecis atque ad causam non pertinentibus favetur aut honor defertur. Vulgatus ergo ita hic accipit ac si decisset nomen aliquod ex illis. Certum etiam est quod si construat eum nomine *manus*, interdum sibi jurantis, ut Exod. 6, Ezech. 36, *levare manum*, etc. Et sine nomine *manus* supra ita accipi posse cap. 5, diximus, ubi Vulgatus verbo *respondendi* vertit. Quare posset quispiam etiam hoc loco pro *jurare* accipere. At cum Evangelium Matth. 12, hæc duo verba verbis *contendendi* et *clamandi* reddiderit, libentibus hic de *elatione vocis* accipio que in *contentionibus* fit ; et ita etiam accipi non male potest in loco illo cap. 5, sicut etiam infra v. 11. Dicere tamen possumus Apostolos non tam de verbis sollicitos quam de sensu in plerisque locis. Contentendum autem est clamor et juramentum, etc., neque de aliis *clamoribus* quam contentionis et rixæ intelligendus est locus. Nam Dominus in *magno festivitatis die clamabat, dicens* : *Si quis sitit, veniat ad me, etc.* Et aliis locis *vocem sustulisse* dicitur in Evangelio.

VERS. 5. — *CALAMUM QUASSATUM.* Puto esse prover-

bia è vulgo petita, quæ mansuetudinem notat. Sunt enim quidam natura vitio damnos, qui obvia omnia pessumdant, vel absque aliquo suo emolumento, crudeliter, immites, qui brutis nihil nocentibus incommodant ; quod signum est immitis animi. Unde Scriptura erga bruta etiam animalia mansuetudinem commendat. Quod autem hæc ita sint accipienda ostendit Evangelii locus. Nam cum *Pharisæi* propter miracula *consilium intrent ut eum perderent*, Dominus Jesus inde recessisse narratur, et *plurimos ex eis qui sequebantur sanctos, quibus imperavit ne eum manifestum facerent ; ut impleteretur quod dictum est*, etc. Erant ergo *Pharisæi arundo conquassata*, sed quæ adhuc speciem integritatis retineret ; nolbat eos jam exasperatos in furorem adigere et omnino perdere ; quod fecisset si, cum indignari eos videbat, in occasione perseveret, neque inde abiret. FUMIGANS, id est, in quo adhuc quædam luminis remanet. Vox Hebræa *kehah, obscurari* significat ; hinc pro *turbari* seu *commoveri* accipitur. Vide v. seq. Intra 61 : *Amictum gloriosum pro spiritu obscuro*, id est, perturbato. IN VERITATE, seu potius in *veritate*. EDEGET, *Exire faciet*, id est, proferet seu promulgabit ; quasi pro *veritate* sententiam feret. Vel in *causis* faciet ut finis sit veritas, veritasque elucescat atque vincat.

VERS. 4. — *NON ERIT TRISTIS.* Vulgatus *obscuritatem* hic et 61, ad tristitiam animi retulit ; ut Ezech. 2. *Obscurus erit omnis spiritus* : potest tamen ad *perturbationem* animi ex iracundiâ referri, ut 1 Sam. 5. *Neque obscurus fuit in eos*, id est, non est commotus ; ut hoc membro et sequenti longè illum alienum notet ad *perturbationibus* animi, quando videlicet aut irâ aut amore aut similibus affectu homines percit feruntur ad *judicium* ferendum. Nisi malis hæc duo quasi opposita accipere, et prius hoc membrum pro vitio illo interpretari quo vultus nimia tristitiâ et obductis superciliis significatur. *Tetricos* hujusmodi homines dicere possis. Non Lusitani hujusmodi vitium detestantes locis valde opacis illos comparamus, et nunc à *pondere* nunc ab *umbrâ* translatis nominibus appellamus. Huic vitio quasi opponitur *levitas* et *præcipitantia* ; de quo membro sequenti. TURBULENTUS, id est, non feretur ut turbo ; non erit præceps in ferenda sententiâ, ut solent irati, aut etiam leves. Vertere poteris non *procurret*, vel *non erit præceps* ; non impetu feretur, sed summâ cum prudentiâ res causamve judicabit. DOREX NONAT, id est, *quandiu jus in terrâ dicit et inter vivos ager, mortalesque gubernabit, etc.*, vel, *quousque efficiet ut justitia in terrâ vineget*. Suâ namque mansuetudine atque prudentiâ regnum Dei, in quo viget justitia vera animorum, propagabit. Si enim in homines ira exarsisset prout digni erant, et de Judæis, qui eum non receperunt, confosionem penas sumpsisset, gentemque illam delisset, justitia, quæ per Evangelicam predicationem ex Judæis orta est, in mundum non pervenisset. Victi ergo patientiâ et longanimitate, non solum ante passionem suam, sed et post mortem ; neque statim perdidit hominibus illos qui hæredem occiderunt ; sed per 40 an-

nos predicatum est hoc Evangelium, quousque ex illis prodirent pauci qui replerent orbem divino semine. Hanc eandem mansuetudinem et patientiam exhibuerunt ejus discipuli ; neque aliter subdidissent mundum Deo. Hi enim erant *terra illa bona que attulit multum fructum in patientiâ*. Quare primum quod expectari à Dei ministris dixit Paulus est patientia, etc. *In omnibus exhibebamus nos sicut Dei ministros*, inquit, in *multâ patientiâ*, etc. Unde mox, tanquam mansuetudinis fructum explicans addit propheta. LEGEM EJUS, seu *institutionem*. INSULÆ, id est, remotissimæ quæque gentes, *expectabant*. Cyprus, Rhodus, universæque maris *Ægei* insule, Creta, tota Græcia, Italia, Gallia atque Hispania, quas nomine *insularum* sæpe Scriptura vocat, ut jam non semel dixi ; totius denique orbis. Fides itaque nostra fructus est Christi atque Apostolorum ejus patientiæ et mansuetudinis. Ut videant qui disciplinam christianam revocare atque restituere cupiunt, quibus armis instructi procedere debeant. Potest autem in his ultimis verbis repeti particula ad in hunc modum, et quousque insulo institutionem ejus expectent, *subdiisque fiat totus mundus Deo*.

VERS. 5. — *HÆC DICIT, vel, sic dixit ; eo*, ad præterita referri potest quæ superioribus quatuor versibus dixerat de Christo Domino, quæ aliis verbis repetit v. 6 et 7, nempe promissiones de Christo, quod mansuetudine et longanimitate suâ plantaret justitiam in universâ terrâ, et quod futurus esset in luce. Quorsum hæc dicit propheta videbis v. 8 et 9. FIRMANS TERRAM. De verbo *raca*, quod Vulgatus verbo *firmandi* reddidit, sicut et nomen *rakia firmamentum* vertere solet, propriè *extendere* significat, de quo supra 40, 22. De terrâ autem dicitur metaphoricè propter apparentem superficiem in latitudinem ac longitudinem, etiamsi aliâs rotunda sit. Sed cum vulgo solet Scriptura sæpe loqui. EXTENDENS EOS, in Hebræo prius participium est singularè, *creans* ; hoc autem est in formâ plurali, *extendentes* ; nisi *iod* redundare dicas esseque paragogicum. Nostrî ad mysterium distinctionis personarum referunt in unitate essentia.

VERS. 6. — *VOCATE TE IN JUSTITIA*, id est, eâ quâ sum præditus bonitate excitavi te, focique ut in terrâ nascereris, *vocare* enim interdum vitio hebraisimus pro *adducere* ; ut Psal. 105 : *Vocare famem super terram* ; Agg. 1 : *Vocare siccitatem* ; Ezech. 56 : *Vocare frumentum* ; supra 41 : *Vocans generationes*, etc., quo tropo Dei potentiam notant Hebræi. Vel in *justitiâ* seu eam *justitiâ* ad ipsam Christum referri potest, quod eum justitiâ et sanctitate plenum adduxerit, ut esset ipse *justus*, et *justificans alios*, ut est apud Paulum. Cum enim veniret ut *judicium* seu *justitiam* poneret in terrâ, necesse erat ut eum *justitiâ* appareret. Denique Christi justitiâ atque sanctitatem tota Scriptura prædicat. APPREHENDI MANUM TUAM, vel, *apprehendi te per manum tuam*, quod est et favorem et auxilium præstantis. Favet enim Pater Christo Filio, illumque servavit ne in morte maneret, quinimò morte suâ plurimos servaret, non solum efficaci redemptione,

onem procedat nisi cum jam diutius ferre molestiam non possit. *DISSIPABO; eschom*, sive sit verbum *nacham*, sive *sacham*, sive *sachaman*, statim emittit seu halitum notat. Quod vero sequitur verbum oppositum significare puto, scilicet *insorbere; inspirare*; ut pariter *anhellum emittit* et *insorbere* sit frequenter *inspirare ac respirare*, quod est eorum qui fatigantur vel labore vel animi dolore et angustia. Posunt ergo haec accipi de defatigatione ex ingenitae strage quam se editurum designat. Possunt quoque omnia haec intelligi de tempore quod adventum ad vindictam et redemptionem praecessit; ut in hunc modum reddi optime possint Hebraea: *Tacui longo tempore, sicut, continui me, quasi parturienti sibilabam, anhelum emittebam et insorbentem pariter*; ut sit quod Paulus ait: *Sustinuit in multa patientia vasa irae apta (vel aptata) in interitum*, etc. Has angustias ingenerant in Dei animo (ut cum Scripturis loquitur humano more) seclera nostra, et ipsius benignitas, bonitas ac longanimitas; sicut in animo patris pugnant filii flagitia et amor paternus; illa iram et flagella requirunt; hic iram reprimunt, et respicientiam expectare cogit. Dolet ergo, irascitur, se continet, gemit, convivetur, obsurdescit, apprehendit ense, rursus recondit; et hanc conflictationem tantum patitur quousque tandem sceleribus vicis atque exasperatus filium exhaeredit et domo pellat tanquam alienum. Sic sequitur in Propheta.

VERS. 15. — *DESERTOS FACIAM MONTES*. Suppleri hic debet adversativa particula, *at, nunc*, vel quid simile. *Carab* proprie est *exsiccare* vel adusionem solis vel ignis, vel gladio. Quae autem humore destituitur, in deserta relinquitur. *Exsiccatio ergo montium et collium, et herbarum arefactio, fluminum et stagnorum exsiccatio*, ni fallor, ingentem terrae hostium Dei desolationem et calamitatem designant, quam iratus Deus neque sese jam continens immisit. Intelligit hic regni Satanae eversionem, quam supra v. 13, habes. *FLUMINA IN INSULAS; im insulas* notat. *Verti autem flumina in insulas* est aquam fluviorum deficere: quod quando fit, in alveis nihil nisi insulas est videre. Adveniente autem Dei Filio, in solitudinem versum est regnum Satanae, decorem suum atque nitorem amiserunt delubra, et luci qui in collibus et montibus plantabantur; interierunt etiam regna idololatrarum, neque quidquam notioris aut decoris habuit impietas et peccatum, sed turpitudine ipsius omnibus per Evangelium patuit: multitudine quoque Judaeorum infidelium hostium Domini interit, et caelesti humore destituta est resp. illa, et in deserto versa est ipsa etiam Judaea.

VERS. 16. — *ET CAECAM*, etc. Ubi hostium perditionem commemoravit, electorum liberationem explicat. *Hos caecos et in tenebris agentes et obliqua ac perversa sectantes appellat. Omnes enim peccaverunt, et indigebant gloria Dei. Caeci erant omnes etiam Israelitae*, quia peccatis obruti et caecis passionibus acti neque lucem rationis neque legis instructionem sequebantur. Erat igitur illis et intellectus tenebris obductus, et lex caliginosa; quae etsi quando radios emittebat,

et media caligine profudit, neque ipsum Christum, quem promittebat ac figurabat, adeo exprimebat ut, cum veniret, non esset aliquis deceptioni locus. *Hos duxit Christus per viam quam nesciebant*. Perduxit enim eos *ad legem justitiae*, quam putabant ex propriis meritis et justificationibus legis sine fide se posse consequi; *quae consecuta est electio*, id est, electi, inquit Paulus; quia Christum amplecti sunt sibiipsis diffidentes. *Hanc sentiant non calcaverunt superbi*; arrogant et sibi omnia tribuentes Judaei. *Hanc quoque ignoraverant gentes*, et ex ipsis etiam sapientissimi, qui de virtutibus acute multa definiunt. At electos suos Deus, qui antea caeci a caecis ducibus in praecipua ducebantur, *per iter incognitum*, nempe fidei, in unigenitum Filium suum, deduxit, quod etiam illustrati intellexerunt in ipsis moralibus virtutibus plurima quae ratio humana non assequatur, neque ipsi rabbinii intellexerant; de quibus vide cap. 3, 6 et 7, Matthaei. *QUAM NESCIEBANT, QUAS IGNORAVERT*, etc. Relativa in Hebraeo non habentur, sed doctae ea supplevit Vulgatus. *PONAM TENEBRAS*, etc., id est, aufferam tenebras, ut omnia ante eos lucida appareant, et salebrosas vias eorum complanabo, ut recti ipsi et iusti iter recta faciant in caelum. Nam pro lege et ratione datus est eis Christus, qui est *lux mundi, via et veritas*; et pro depravatis moribus, interiorum sanctificatio et regeneratio. Non enim palam tantummodo imputata nobis Christi iustitia iustos nos reddi, sed intus quoque nos ipsos ab eo justificari inherente nobis iustitia de Christi plenitudine, a quo et lucem fidei et sanctificationem morum accepimus. *ET PRAVA, etc.* Possimus et *conversionem* hanc *tenebrarum in lucem* et *viarum depravatarum in plantationem* sic accipere, ut promittat Deus, intellectus tenebras suas electos et pravitate seu perversitate morum suorum in quibus versati fuerant, ut gratias agant Deo qui de tenebris eos perduxit in regnum Filii dilectissimi sui. Possimus rursus per *tenebras et perversitatem viarum* adversa, per *lucem* autem et *plantationem* felicitatem et pacem accipere, juxta consuetudinem Scripturarum. Sed prior sensus planior est et simplicior. *HAE VERBA FECIT EIS*. Hic pronomen affirmum est, *fecit ea*, et ad ipsa verba referri potest, hoc modo: *Hae quae dice, quae pollicor, feci ea, neque latum unquam ab eis recessi; omnia ut dixi adimplevi*. Et praeterita sunt pro futuris, propter e ritulium, more propheticum. Hanc autem confirmationem addidit promissionibus de Christo qui postremis diebus orturus erat ex semine Abrahae; quem propheta superiori capite in exemplum assumpsit, ut ex praearis illis facinoribus quae cum ipso et per semen eius fecisset ac facturus esset ostenderet solum Jehovah esse Deum, eod quod cum incredulis ageret, et quidem priora jam impleta ostenderat; nova autem, quae annuntiabat, nondum apparebant. Asseverat igitur Deus, omnia illa se impleturum, neque verba sua deserturum, aut ab eis vel tantillum recessurum.

VERS. 17. — *CONVERSI SUNT RETROSCERE*. Possunt haec adhuc ad superiora argumentum pertinere, nempe

ad concertationem quae superiori capite incepit, quasi affirmat idololatrias convictos argumentis Domini, relictis causis, cessisse et terga vertentes ab hisse: vel quod sit praedictio confusionis eorum qui idola colebant, postquam splendor Evangelii gloriae Dei per universum orbem diffusus est.

VERS. 18. — *SCARDI, AUDITE*, etc. Quasi recedentes revocare videtur, quod non contentus sit Dominus hostium confusione, sed, ut est apud Paulum, confusio illa adducat gloriam, intelligentesque se hactenus aberrasse et praestultitia idola coluisse, velint in luce ambulare. Nec dubium est quin Hebraea ita verti possint ut Vulgatus vertit, neque aliquem vidi qui aliter verteret. Omnes enim *he pis* in hoc versu pro nota vocandi accipiunt. Ego vero aliam adduxi interpretationem tantum ut intelligeret lector posse etiam secundum Hebraeos *he esse* notam interrogationis, qua transitum sibi parat propheta ad excaecationem et devastationem Iudeorum explicandam; q. d. Deus: postquam evidenter argumentis ostendi me solum esse Deum, et cultores idolorum victos se agnoscentes, terga vertentes abierunt, putasne quod propterea lumen aspicere, et in cognitione veritatis, quam antea ignorabant, velint deinceps vitam ducere? vel sic, quando audis servum meum ex semine Abrahae oriturum, et tenebras depulsurum, excosque illuminaturum, putasne ita reipsa factum esse? numquid illuminati sunt caeci? et surdi numquid auscultarunt? Neque enim interrogo, ad gentes caecas oculos mentis tuae convertas; nam

VERS. 19. — *QUIS CAECUS NISI SERVUS MEUS?* Mihi certe hic deplorare propheta videtur quod Joannes initio Evangelii sui inquit: *In propria venit, et sui eum non receperunt. Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt*; id est, qui erant in tenebris, lucem abominati sunt; q. d.: Quid illuminandos caecos commemorare? quid adventum lucis et tenebrarum depulsionem extollo? Numquid non adhuc servus meus Israel in tenebris agit? quoniam sunt magis caeci quam Israelitae? Ad quos nuntios meos nisi. Parvi refert an nuntium meum an nuntios meos legas; ego tamen malim in singulari legere; nam Christum intelligo, de quo hoc toto capite loquitur propheta, qui adventum tanquam *minister circumcissionis*, ut loquitur Paulus, id est, ut Judaeis inserviret, et eis fidem et veritatis cognitionem offerret, propter promissiones Patrum. Caterum in Hebraeo ad verbum sic habetur: *Et surdus sicut nuntium meum misi, et suppleri relativum necesse est*; quare quidam rabbinii ita legunt: *Et quis surdus sicut nuntius meus quem mittam?* Quorsum autem sic vertant, iudicet Christianus lector. Certè, ut ego quidem sentio, tenebras volunt loco apertissimo offundere ne eorum hic caecitatem intelligamus, de qua est manifestissimum hoc loco testimonium ipsius Dei. Sed nihil Iudeos caecos moror; miror Pagninum et alios ex nostris, qui rabbinos secuti reddunt: *Et surdus, nisi quem, sicut Angelum meum, missurus sum?* Hoc ne est Hebraicam veritatem reddere? Et mirabimur si impii

Judaei hanc versionem ut legitimam probent? Multo certè doctius Vulgatus relativum cum praepositione juxta exigentiam verbi *schalac* et juxta verborum seriem supplevit, *ad quos, vel ad quem*; quam interpretationem sequentia quoque confirmant, modo Christianè expendantur, et servetur Hebraici sermonis proprietates. Quid hic afferat Munsterus ex rabbinis pudes referre. Ergo Judaei, *ad quos misit Jehova angelum seu nuntium suum, caeci* hic dicuntur et surdi. Et si quis contendat legendum: *Quis surdus sicut nuntius meus quem mittam, aut nuntii mei quos mittam*, de sacerdotibus et Phariseis intellige, quos oportebat exigere fructus, fidem, justitiam, misericordiam, etc., sed qui alios docebant, seipsos non docebant; et qui abominabantur idola, sacrificii erant, etc. QUI VENUDATUS EST; *meschullam*. Notum est verbum *schalac* significare *integrum et absolutum esse*; atque inde per metalepsin *habere pacem*, quam Hebraeus sermo *concordiam seu integritatem* vocat, eod quod pax sit partium inter se dissidentium compositio et reintegratio. Quare docti rabbinii, et nostri eos secuti, sic legunt. *Quis caecus sicut perfectus?* Populum autem Israeliticum intelligo, vel quod se perfectos putarent, vel ironice: et repetendum est pronomen *meus*. Ego potius ad alterum modum significandi hujus verbi *schalac* refero, in quo est frequentissimum hoc verbum in *piel*, id est, *reddidit, persolvit, retribuit, rependit*, etc., Deut. 21: *Reddendo reddet bovem*, et 2 Reg. 4: *Vende oleum, et solve creditori tuo*, etc. Ergo *meschullam eum cui persolutum est omne promissum, seu eum qui beneficio affectus est*, potest significare, nempe populum Israeliticum, cui, ut inquit Psalmista, fecit Deus plus quam ceteris nationibus. Quod si in formà activa vocis velis legere, cum *retributorem*, id est, gratum, ironice appellat. *Quis, inquit, caecus sicut in qui, cum gratissimus esse deberet, omnium est ingratus?* quem iterum atque iterum servum illum esse declarat, quo nomine toties in Scripturis hic populus vocatur. Quà verò ratione Vulgatus *venudatum* reddidit non intelligo, nisi forte participium in eà quam supra posui significationem accepit pro *persolato*, non quidem cui *persolutum aut donatum aliquid erat*, sed qui *ipse fuisset alteri redditus seu traditus*, ut fit in venditione. Intelligit autem de venditione illà quam non uno loco commemorat Scriptura, et de qua infra dicemus, quà nos ipsos peccato vendimus; unde insignes peccatores *venudati sub peccato* appellantur, etc.

VERS. 20. — *QUI VIDES MULTA, etc., raath*; sic nunc legitur in Hebraeis. Quia verò sine punctis biblia erant tempore D. Hieronymi, legit *raitha*, id est, *vidisti*; quod in praesens vertit, et relativum supplevit, *qui vides*. Massorite cum *vau* scripserunt in margine, quasi et si cum *jod* scriberetur, pronuntiandum tamen esset cum *vau*, ut in aliis locis videre licet quasi sit plur. nominis *raath*, ut vertere possimus: *Visiones multae sunt*; sensus verò ferè idem est. *O serve mi, mi popule, multa vidisti; plurimas visiones et revelationes habuisti; videre multa tibi datum est; et non*

observabis, non attendes, non auscultare soles; aures quidem, quibus audire possis, habet Israel, at non acquiescet. Certè in hoc versu cæcitatè Judæorum exponit, de qua jam supra cap. 6 dictum est: et ex Evangelio manifestum est quòd habentes oculos, non viderunt; et aures, non audierunt. Et hæc est causa ob quam peccatum eorum non fuit remissum. Nam apud Joannem 9, inquit Dominus quòd venisset ut qui viderent cæci fierent; cui Pharisæi: Ergo nos cæci sumus? Respondit Dominus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc autem dicitis quia videtis, idèò peccatum vestrum manet, stat, non præterit, non remittitur. Unde alibi dicebat: Qui habet aures ad audiendum, audiat; nimirum quòd multi habent patulas aures, sed non audient, id est, attendent, obediant. Idèòque in parabola loquebatur illis, etc. Ceteros, observabis, conferens in corde tuo; schamar enim ita interdum accipitur. Indignum autem erat ut qui promissiones, revelationes seu visiones plurimas à Deo acceperat, cæcitet sub adventu lucis ac veritatis. De loco enim nativitatis, de tempore, deque aliis circumstantiis omnibus quæ cognitioni solent deservire, visiones habuerunt Israelitæ. Insuper et assueti erant verba Dei et promissiones illas audire, quæ per omne sabbatum legebantur et exponebantur; neque sic tamen attendunt. Caveant Christiani ne hæc ipsa verba in eos Dominus torqueat, qui fidei lumine multo plura viderunt, et aurbis corporis audire conserverunt; paucissimi tamen observant, paucissimi audiunt; plerique cæci, plerique surdastris sunt: caveant, inquam, ne sicut similes in peccatis sunt, similes quoque sint in penâ, quam paulò post propheta explicabit. QUI APERTAS HABES AURES, etc. Vulgatus personam mutavit; ego Hebraica expressi; sed sensus constat.

VERS. 21. — ET DOMINUS VOLUIT. Variè potest hic locus reddi: sed ego simplicissimam interpretationem (omissis que hoc loco alii dicunt) apposui. Et quidem Vulgate editionis sensus hic est: Obcecatus est Israel, ut audiret: ne putetis tamen id aliter quàm vitio ipsius accidisse. Dominus enim volebat quidem eum sanctificare, seu justificare, ac proinde magnificare legem seu doctrinam suam et verbum suum, dum populum, cui lata est lex, sanctificat. At ipse populus sua culpa fecit ut merito in direptionem traderetur. Quæ interpretatio satis cum Hebræo convenit. Possumus tamen hanc voluntatem seu approbationem Domini ad superiora referre; q. d.: Hanc Judæorum execrationem, hanc indurationem populi sui Jehova approbavit, ratam habuit, consensit, et quodam modo letatus est quòd Israel sic sui proderet duritiem animi, et ita innotesceret universis ejus cæcitas atque perverciacia. UT SANCTIFICARET EUM, id est, propter justitiam suam; vel ut justificaret se, id est, notam faceret justitiam suam. Fortè est quod Paulus ait Rom. 9: Volens ostendere iram suam, sustinuit in multâ patientiâ vasa apta in interitum, etc. Ostendit autem Deus, ubi Judei obcecati sunt, justitiam suam, dum populo suo non parci ob scelera eorum, et ab eis auferit

regnum Dei, illudque dat genti facienti fructus ejus. Duo enim habet justitia Dei, seu sanctitas ejus, punire, et benefacere; utrumque nos jubet Paulus considerare, Dei severitatem in eos qui ceciderunt, nempe Judæos; bonitatem verò in eos qui inseri sunt truncis, etc. MAGNIFICARET LEGEM. Consecuta est autem magnificatio, amplificatio et gloria legis Dei sui dictorum ejus (quod nihil aliud est quàm justificatio Dei) Judæorum execrationem, eò quòd omnia quæ ipsis execratis acciderunt in Scripturis continebantur, et multò antea ea prædixerat et Moses et propheta, si nolent luci venienti applaudere ac veritati non acquiescerent. Justificavit etiam se et legem suam postquam illi execrati sunt, quia ostendit se esse Deum cui displiceant iniqui, eò quòd abjecerit populum suum, neque pro suis habere voluerit qui veritati non credunt, consentiunt autem iniquitati, hos enim manet ira et indignatio, ut affirmat Paulus ad Romanos. Nec aliud certè ratione quàm quòd dehonestare populum Dei et ministris cultus ipsius detrahare videretur, hanc verò blasphemiam retudit Dominus, significans, non eo se animo illos filios Diaboli vocasse, sed ut honore Patris à calumniis assereret, qui omnino in lubrico esse videbatur si tales filios pro filiis agnosceret credideretur. Quod itaque in Evangelio est cohonestare Patrem, hic dicitur justum Deum ostendere et magnificare doctrinam seu legem, etc.

VERS. 22. — IPSE AUTEM POPULUS. Vulgatus tam pro adversativâ particulâ accepit, ut interdum solet, propterea quòd eum subesse sensum existimavit quem supra dixi. Verum cum hæc penam sonent potius quàm culpam, quadrabit verbum futuri vel presentis, si suppletur, et ipse populus directus, scilicet erit, quasi hoc malum secutum fuerit execrationem illam, sicut mox ipse propheta v. 24 exponit. LAQUEUS JUVENUM OMNES, laqueus juvenum universitas ipsorum, vel omnes ipsi; ita ad verbum vertendum est. Nam cum nomen pheac habeat formam quam emphaticam appellabat Angelus Caninus præceptor meus, casum regere nequit. Sensus ergo hic est: Omnes juvenes electi in illo populo, qui ad bella eligi solent, sunt, vel erant, laqueus, id est, illaqueati et veluti laquei capti. Hunc sensum probant antecedentia et sequentia, quòd depredati, quòd in domibus carcerum, etc., abditii sint. Juxta Vulgatè verò versionem dicitur Israelitæ laqueus juvenum suorum, quia propter peccata populi juvenes in bello capti sint, etc. Hanc loquendi formam quia plurimè ex interpretibus non intellexerunt, nomen bacurim ut compositum acceperunt, id est, in speluncis. Certè si pro cavernis velis accipere, sensus hic erit: Laqueus in cavernas omnes ipsi, id est, concatenati in foveas trusi sunt. Neque est qui ERAT, etc. Ultimam hæc verba captivatem Judæorum significant.

VERS. 23. — QUIS EST IN VOBIS, etc. Queritur Isaias quòd nemo ex Israëlitis hæc quæ de ipsorum execratione et devastatione prædicebat, vel eo tempore attenderet neque secum quisquam reputaret quòd illa tandem eventura essent. Quod non sine sensu doloris dictum existimo. Idem enim videtur propheta sentire quòd Moses quando dicebat: Gens absque consilio est et sine prudentiâ. Ultimam sapere ac provide-rent.

VERS. 24. — QUIS DEDIT, etc. Hæc sunt quæ volebat Israelitas propheta secum pendere antè quàm fierent, quin etiam postquam facta sunt. Quibus etiam verbis exponit quæ paulò obscurius supra dixerat v. 22, et 25. Certè si Judæi hodiè hæc pro dignitate secum volverent, cæcitatem suam agnoscerent. Quid enim peccaverunt patres eorum, unde tamdiu in captivitate, dispersi in omnes gentes, absque rege, sacerdote et propheta maneat? Peccata quidem gravissima et immania scelera tum in Deum tum in servos ejus prophetas captivitate 70 annorum punita sunt. Quis, quaso, dedit dilectum populum in captivitatem 1320 annorum? Certè Jehova ipse. Ob quam causam? Is ipse in quem peccavimus, vel erravimus, quòd videlicet ad nos descendit, cuius dictis audientes non fuimus, quem negavimus, etc. ET NOLUERUNT. Mutatio est personæ Hebræis frequentissima. Vel cum Isaias sub primâ personâ plurali dixisset peccavimus, signi-

CAPUT XLIII.

1. Et nunc hæc dicit Dominus creans te, Jacob, et tormans te, Israel: Noli timere, quia redemi te, et vocavi te nomine tuo, meus es tu.
2. Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te: cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te.
3. Quia ego Dominus Deus tuus, Sanctus Israel, salvator tuus; dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiæ et Saba pro te.
4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et gloriosus: ego dilexi te, et dabo homines pro te, et populos pro animâ tuâ.
5. Noli timere, quia ego tecum sum; ab oriente adducam semen tuum, et ab occidente congregabo te.
6. Dicam aquiloni: Da; et austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terræ.
7. Et omnem qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, et feci eum.
8. Educ foras populum cæcum, et oculos habentem: surdum, et aures ei sunt.
9. Omnes gentes congregatae sunt simul, et collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, et quæ prima sunt, audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, et audiant, et dicant: Verè.
10. Vos testes mei, dicit Dominus, et servus meus, quem elegi: ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis quia ego ipse sum. Antè me non est formatus deus, et post me non erit.
11. Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me salvator.

ficans non omnes execratos, neque omnino repulsiis Dominum populum suum, mutatâ orationis formâ, ait, et non voluerunt in viis ejus ambulare, et non acquiescerunt in doctrinâ ejus: sic enim reddi potest verbum schama, quando cum Beth connumerat. Malui autem doctrinam quàm legem hoc loco vertere, quia de doctrinâ Domini Jesu est sermo.

VERS. 25. — ET FORTE BELLUM. Firmitudinem belli, seu bellum difficile ac durum, in quo hostes obfirmato animo depugnabant. Hoc est illud bellum Judaicum de quo apud Josephum: Venerunt quidem Romani ut Palestinam subjugarent; sed adventus eorum erat effusio arboris iræ Domini. Possimus reddere, sed eodem sensu, effudit contra eos ardorem nasi sui. Familiare enim est Scripturis Deo tribuere quòd fumum et ardorem à naribus efficit, etc. ET COMBESSIT EUM IN CACTU. Vulgatus noluit cum Hebræo mutare personam; ego Hebræa expressi. ET NON COGNOVIT. Etiam post tam diram obsidionem, post tam diuturnum et difficile bellum, post universam Judæam undique vastatam, non intellexit quòd ob infidelitatem in Christum Domini puniretur; imò neque postquam totus conflagravit ponet super cor suum. In quibus verbis execrationem Judæorum et duritiem cordis post vastationem Jerosolymorum notat. Idèòque cum Hebræo prius verbum in præterito verti, non cognovit; posterius in futuro, non repone super cor suum.

CHAPITRE XLIII.

1. Et maintenant voici ce que dit le Seigneur qui vous a créé, ô Jacob, et qui vous a formé, ô Israël: Ne craignez point, parce que je vous ai racheté, et que je vous ai appelé par votre nom; vous êtes à moi.
2. Lorsque vous marcherez au travers des eaux, je serai avec vous; et les fleuves ne vous submergeront point; lorsque vous marcherez dans le feu, vous n'en serez point brûlé, et la flamme sera sans ardeur pour vous.
3. Parce que je suis le Seigneur votre Dieu, le Saint d'Israël, votre sauveur: j'ai livré, pour votre rançon, l'Égypte, l'Éthiopie et Saba.
4. Depuis que vous êtes devenu considérable devant mes yeux, et que je vous ai élevé en gloire, je vous ai aimé; et je livrerai les hommes à votre place, et les peuples pour racheter votre vie.
5. Ne craignez point, parce que je suis avec vous. Je ramènerai vos enfants de l'orient, et je vous rassemblerai de l'occident.
6. Je dirai à l'aquilon: Donnez; et au midi: Ne les retenez point. Amenez mes fils des climats lointains, et mes filles des extrémités de la terre.
7. Et quiconque invoque mon nom, car c'est moi qui l'ai créé, qui l'ai formé, et qui l'ai fait pour ma gloire.
8. Faites sortir le peuple aveugle, quoiqu'il ait des yeux, le peuple sourd, quoiqu'il ait des oreilles.
9. Toutes les nations sont assemblées, et tous les peuples sont réunis. Qui de vous annoncera ces vérités? Qui de vous nous fera entendre les choses qui sont arrivées autrefois? Que ces peuples produisent leurs témoins, qu'ils vérifient leurs prophéties; et alors on les écouterà et on leur dira: Vous dites vrai.
10. Vous êtes mes témoins, dit le Seigneur, et mon serviteur que j'ai choisi, afin que vous sachiez, que vous croviez et que vous compreniez, que c'est moi qui suis; et qu'il n'y a point eu de Dieu formé avant moi, et qu'il n'y en aura point après moi.
11. C'est moi, c'est moi qui suis le Seigneur; et hors moi, il n'y a point de sauveur.